

De floristen-excursie 1972 naar Zuidwestelijk Friesland

door

M. T. JANSEN (Veenendaal) en D. T. E. VAN DER PLOEG (Sneek)

Als operatieterrein voor de excursie van de Commissie voor het Floristisch Onderzoek van Nederland van de Kon. Ned. Botanische Vereniging was dit jaar gekozen Zuidwestelijk Friesland. Gezien de wenselijkheid de flora in verschillende seizoenen

te bekijken werd een voorexcursie van één dag gehouden op 12 mei. De hoofdexcursie viel op 3, 4, 5, 6 en 7 juli waarbij de deelnemers logeerden in Hotel De Pauw te Koudum. Van een naexcursie in de vroege herfst werd afgezien, ten eerste omdat in Friesland de herfst vroeg invalt, ten tweede omdat in deze gebieden geen plaatsen zijn met een flora die een bijzonder najaarsaspect biedt, zoals dit bijvoorbeeld aan de oevers van de grote rivieren wel het geval is.

Aandacht werd geschonken aan het kustgebied met zijn kliffen en waarden vanaf oostelijk Gaasterland tot en met de Makkumerwaard direct ten zuiden van de Afsluitdijk, aan het diluviale Gaasterland, aan de vegetatie in en om de dorpen, aan de planten van meeroevers, vaarten en sloten en aan de begroeiing van stationsterreinen.

Bij iedere excursie valt op welke soorten er wel en evenzeer welke soorten er niet gevonden worden.

Hieronder volgt een lijstje van tijdens de excursie *niet* aangetroffen soorten, die in overeenkomstige gebieden elders gewoonlijk wel present zijn. Een heel enkele keer kan vergeten zijn een vulgaire soort te noteren, in vele gevallen impliceert vermelding, dat de soort schaars is of ontbreekt.

De met * gemerkte soorten zijn door de tweede auteur eerder wel waargenomen in het gebied.

<i>Achillea ptarmica</i>	<i>H. pulchrum</i>	<i>Rhinanthus minor</i>
<i>Aira caryophyllea</i>	<i>H. tetrapterum</i>	<i>Rumex palustris</i>
<i>Alliaria petiolata</i>	<i>Juncus acutiflorus</i>	<i>Scirpus caespitosus</i>
<i>Anagallis arvensis</i>	<i>J. compressus</i>	<i>S. lacustris</i> subsp. <i>lacustris</i>
<i>Anthemis arvensis</i>	<i>J. subnodulosus</i>	<i>S. sylvaticus</i>
<i>Briza media</i>	<i>J. tenuis</i>	<i>Scrophularia neesii</i>
<i>Calla palustris</i>	<i>Juniperus communis</i>	<i>Senecio erucifolius</i>
<i>Carduus crispus</i>	<i>Linum catharticum</i>	<i>S. jacobaea</i>
<i>Carex echinata</i>	<i>Maianthemum bifolium</i>	<i>Setaria viridis</i>
<i>C. lasiocarpa</i>	<i>Malva sylvestris</i>	<i>Solidago virgaurea</i>
<i>C. rostrata</i>	<i>Mentha arvensis</i>	<i>Stachys sylvatica</i>
<i>C. vesicaria</i>	<i>Menyanthes trifoliata</i>	<i>Stellaria holostea</i>
<i>Centaurea jacea</i> s.l.	<i>Mycelis muralis</i>	<i>Teucrium scorodonia</i>
<i>Corynephorus canescens</i>	<i>Myrica gale</i>	<i>Ulex europaeus</i>
<i>Echinochloa crus-galli</i>	<i>Myriophyllum verticillatum</i>	<i>Utricularia minor</i>
<i>Erysimum cheiranthoides</i>	<i>Peplis portula</i>	<i>Vaccinium myrtillus</i>
<i>Euphrasia odontites</i>	<i>Poa nemoralis</i>	<i>V. vitis-idaea</i>
<i>Galeopsis segetum</i>	<i>Polygonum mite</i>	<i>Valeriana dioica</i>
<i>G. speciosa</i>	<i>Potamogeton berchtoldii</i>	<i>Veronica anagallis-aquatica</i>
<i>Genista pilosa</i>	<i>P. crispus</i>	<i>V. beccabunga</i>
<i>Gentiana pneumonanthe</i>	<i>P. friesii</i>	<i>Viola riviniana</i>
<i>Hypericum humifusum</i>	<i>Prunus avium</i>	<i>Wolffia arrhiza</i>
<i>H. maculatum</i>	<i>Pteridium aquilinum</i>	

Interessant is ook het feit dat heel wat neofieten (van oorsprong adventieven, sierplanten, bosbouwgewassen en soorten die „op eigen gelegenheid” hun areaal vergroten), die zich in andere streken sterk uitbreiden in de zuidwesthoek van Friesland

(nog?) ontbreken. De volgende soorten werden tijdens de excursie en ook door de tweede auteur voordien niet aangetroffen:

<i>Angelica archangelica</i>	<i>Galinsoga parviflora</i>	<i>Sambucus racemosa</i>
<i>Aster salignus</i>	<i>Impatiens glandulifera</i>	<i>Solidago canadensis</i>
<i>A. tradescanti</i>	<i>I. parviflora</i>	<i>S. gigantea</i>
<i>Datura stramonium</i>	<i>Oenothera biennis</i>	

Andere neofieten hebben dit gebied wel bereikt. Hier volgt een opsomming, waarbij * weer betekent: wel voor het gebied bekend, niet tijdens de excursie gezien.

Amaranthus retroflexus.

Amelanchier lamarckii; in opmars: Gaasterlandse bossen, doch ook verscheidene kiemplanten in jong moerasbos in het polderland.

Aster lanceolatus; enkele rijke vegetaties op de Makkumerwaard.

Azolla caroliniana; Stoenkharne.

Chrysanthemum parthenium.

Coronopus didymus; zeer talrijk op de stationsterreinen van Staveren en Molkwerum en aangrenzend moesland, ook in een nieuwe dijkberm bij Laaxum. In het gebied reeds sinds lang stevig ingeburgerd.

Digitalis purpurea; hier en daar in bossen nabij buitens en villa's.

Diplotaxis muralis.

Elodea canadensis; schaars.

E. nuttallii; zeer algemeen.

Erigeron canadensis; algemeen op zandige gestoorde grond.

Galinsoga ciliata; algemeen in en om Koudum.

Matricaria matricarioides; zeer algemeen.

Polygonum cuspidatum; nabij het Rijsterbos.

Prunus serotina; Gaasterlandse bossen.

Quercus rubra; idem.

Rosa rugosa; slaat makkelijk op tussen stenen van dijkbeschoeiingen.

Veronica filiformis; op verscheiden plaatsen in gazons te Koudum.

V. peregrina; zeer talrijk op het stationsterrein van Molkwerum.

Een aantal bijzondere vondsten is zeker vermeldenswaard. De „plant van de excursie” was wel *Trifolium ornithopodioides*, gevonden op twee uiteenliggende plaatsen:

1. op een grazige dijk bij het Hondenest (de Hoge Grazen),

2. op de duintjes (Fries: ouwer) bij Laaxum.

In beide gevallen op een warme, naar het zuiden gekeerde helling, steeds in gezelschap van *Trifolium striatum*, die overigens op verscheiden soortgelijke plekken voorkomt en van *Trifolium micranthum*, die in zuidwestelijk Friesland op vele kortgegraasde hellingen wordt gevonden.

De vondsten van *T. ornithopodioides* bewijzen weer eens dat floristisch onderzoek zelfs in goed bekende gebieden zinvol blijft!

Een aantal vindplaatsen van in de laatste jaren gevonden ongewone planten werd bezocht, nl. van:

Rhus radicans, aan de oostoever van de Morra bij de Vogelhoek; hier tientallen jaren geleden geplant, zich handhavend en voortwoekerd (VAN DER PLOEG, 1966);

Potamogeton × *crassifolius*, een fraaie en uitgestrekte vegetatie in een vrij nieuwe sloot in het ruilverkavelingsgebied bij Elahuizen (VAN DER PLOEG, 1974);

Scutellaria minor, in de wat moerassige berm van een bospad bij Oudemirdum;

Carex otrubae × *paniculata*, vrij algemeen voorkomend in verschillende buitendijkse gebieden, samen met de stamouders (BAKKER & VAN DER PLOEG, 1972).

Op de voorexcursie werd op de Mokkebank gevonden: *Carex otrubae* × *remota*, nieuw voor Friesland.

Een bezoek aan het weinig meer gebruikte, grote stationsemplacement van Staveren, dat al eerder de aandacht van floristen had getrokken, leverde een paar aardige nieuwigheden op. Het complex is indertijd opgehoogd met duinzand wat een rijke vegetatie met o.m. *Hippophaë* en *Anthyllis* meebracht.

De vondst van een flink aantal exx. van *Orobanche purpurea* bracht de excursiedeelnemers in verrukking en de kleurenfotografen onder hen in actie. Op een perronmuurtje groeide in een spleet *Asplenium trichomanes*, voordien voor Friesland slechts bekend van een nu verdwenen vindplaats op een muur te Rijs. Bij station Staveren werd ook gezien *Tragopogon pratensis* subsp. *minor*, later ook bij station Molkwerum en in een wegberm te Bakhuizen. Deze vorm van de gele morgenster was in Friesland niet eerder vastgesteld.

Tenslotte noemen we enkele planten, die opvielen door hun veelvuldig voorkomen:

Viola tricolor subsp. *tricolor* groeit veel in geheel diluviaal Gaasterland in zandige wegbermen, akkerranden, in en bij zandafgravingen.

Osmunda regalis ziet men nergens talrijker en forser dan aan slootkanten in en langs de Gaasterlandse bossen.

Op de diverse waarden vielen van de *Carices* (hier vertegenwoordigd met 20 soorten en een paar bastaarden) vooral op *Carex diandra*, *C. otrubae*, *C. paniculata* en *C. remota*. Verder groeien hier massaal *Caltha palustris* (in het aangrenzend binnendijks gebied ontbrekend), *Lathyrus palustris*, *Lysimachia thyrsiflora*, *Orchis incarnata*, *O. praetermissa*, *O. praetermissa* var. *junialis*, *Oenanthe lachenalii*, *Pulicaria dysenterica*, *Samolus valerandi*, *Sonchus palustris*. Op de Mokkebank kwam daar nog bij *Althaea officinalis*, terwijl ook *Senecio paludosus* zijn weg van de grote rivieren naar hier heeft gevonden.

De *Rubus*-flora van de Gaasterlandse bossen bleek rijk aan planten, maar arm aan soorten, armer dan het Drentse district (waartoe Gaasterland gerekend wordt) over het algemeen. Vermelding verdient het voorkomen van *R. sprengelii*.

De totaalijst van de gevonden planten telt ongeveer 515 taxa en bevindt zich in het IVON-archief te Leiden.

Literatuur

BAKKER, D. & D. T. E. VAN DER PLOEG, 1972. *Carex otrubae* Podp. × *Carex paniculata* L. nieuw voor Nederland. *Gorteria* 6(2), p. 21–24.

PLOEG, D. T. E. VAN DER, 1966. *Rhus radicans* L. in Friesland. *Gorteria* 3(2), p. 30–32.

—, 1974. Een drietal *Potamogeton*-hybriden in Friesland, waaronder *Potamogeton* × *sparganifolius* Laest. ex Fries nieuw voor Nederland. *Gorteria* 6(12), p. 1–6.

Summary

A report of the excursion of the Committee for Floristic Research during the summer of 1972 in the southwestern part of the province Friesland.